

56
23.11.2022

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
Факультет психології, політології та соціології

Кафедра політичних теорій

Магістерська робота

На тему:

**«Сучасні глобальні проблеми: та загрози
міжнародній безпеці»**

Виконала здобувачка 2 курсу магістратури
галузь знань: 05 «Соціальні та поведінкові
науки» спеціальність 052 «Політологія»
Митькина Т.Ю.

Керівник кваліфікаційної роботи:
кандидат політичних наук,
доцент Пехник А.В.

Рецензент: доктор політичних наук, професор
Мамонтова Е.В.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗГЛЯДУ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ В СФЕРІ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ	9
1.1. Підходи до розуміння глобальних проблем в аспекті міжнародної безпеки	9
1.2. Причини виникнення глобальних проблем і загроз міжнародній безпеці	16
РОЗДІЛ 2 ВИДИ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ТА ЗАГРОЗ МІЖНАРОДНІЙ БЕЗПЕЦІ	21
2.1. Загрози в аспекті екологічних проблем	21
2.2. Проблеми війни та миру як загрози міжнародній безпеці	24
2.3. Виявлення економічних проблем	29
2.4. Наслідки глобальних проблем в сфері міжнародних відносин	38
ВИСНОВКИ	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	45

ВСТУП

Актуальність теми. У процесі розвитку цивілізації перед людством неодноразово виникали складні проблеми, часом і планетарного характеру. Але все ж таки це була далека передісторія, свого роду «інкубаційний період» сучасних глобальних проблем. Повною мірою ці проблеми виявилися вже у другій половині й особливо в останній чверті XX століття, тобто на рубежі двох століть. Вони були викликані до життя цілим комплексом причин, що виразно виявилися саме в цей період.

У сучасному глобалізованому світі, незважаючи на появу у світовому співтоваристві загального сприйняття викликів глобальної міжнародної безпеки та усвідомлення необхідності прийняття конкретних заходів суб'єктами міжнародного права для відповіді на ці виклики, продовжує посилюватися дисбаланс сил у справі підтримання міжнародної безпеки, який загрожує існуванню життя на планеті. Тому питання підтримки міжнародної безпеки продовжує бути серйозним фактором впливу на розвиток світу.

Питання забезпечення безпеки держав є предметом вивчення широкого кола вчених та фахівців, серед яких слід зазначити В. Гейца, А. Мазаракі, В. Мунтіяна, А. Барановського, Ю.В.Завгородньої, Л.І.Кормич, А.В.Пехник, І.М.Милосердної.

Мета роботи полягає в дослідженні сучасних глобальних проблем та загроз міжнародній безпеці. Для досягнення мети я *поставила наступні завдання*: розглянути підходи до розуміння глобальних проблем в аспекті міжнародної безпеки; визначити причини виникнення глобальних проблем і загроз міжнародній безпеці; обґрунтувати загрози в аспекті екологічних проблем; описати проблеми війни та миру як загрози міжнародній безпеці; здійснити виявлення економічних проблем; сформулювати наслідки глобальних проблем в сфері міжнародних відносин.

Об'єкт дослідження – сучасні глобальні проблеми. *Предмет дослідження* – загрози міжнародній безпеці.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, 2 розділів, які поділяються на підрозділи, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ I

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗГЛЯДУ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ В СФЕРІ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

1.1. Підходи до розуміння глобальних проблем в аспекті міжнародної безпеки

Сучасний світ переживає період глибоких змін. Система міжнародних відносин перебуває у перехідному, вкрай нестабільному стані, при цьому продовжує ускладнюватися. Відбулася, так звана «ерозія» Вестфальського світу, в основі якого лежали силова взаємодія, баланс сил, протиставлення спілок і т. д. У міжнародних відносинах відбувається формування нового світопорядку, основою якого стали принципи багатополарності. При цьому система міжнародних відносин стає все більш анархічною, що відрізняє її від внутрішньосупільних відносин, побудованих на засадах ієрархії, субординації, панування та підпорядкування. Анархічність міжнародних відносин виявляється у відсутності загального уряду, розпорядження якого були б обов'язковими для виконання урядами всіх держав, і в необхідності кожної держави розраховувати тільки на себе, на власні можливості у відстоюванні своїх інтересів. Таким чином кожен учасник міжнародних відносин змушений робити кроки виходячи з непередбачуваності поведінки інших учасників, ґрунтуватися на особистій зацікавленості, взаємодопомозі, добровільній згоді та відповідальності кожного учасника, а всі види влади (тобто примусу та експлуатації) повинні бути ліквідовані [3, с. 116].

Міждержавні відносини зустрічаються в давнину набагато рідше, оскільки держави формувалися не одночасно і не у всіх регіонах [2, с. 19]. Зараз більшою мірою, ніж у минулому, розвиток кожної окремої країни залежить від міжнародного стану. Але світ дуже складний, у ньому є численні суперечності - як внутрішньодержавні, так і міждержавні [1, с. 173].

Проблеми міжнародних відносин - проблеми, які зачіпають життєві інтереси всього населення планети та вимагають для вирішення спільних зусиль усіх держав світу. До таких проблем належать екологічні, продовольчі, енергетичні проблеми, проблема війни та миру тощо.

Звернемося безпосередньо до найбільш актуальних, на наш погляд, проблем сучасних міжнародних відносин:

1. Загроза термоядерної війни. Розвиток технологій не стоїть на місці, з кожним

днем у світі з'являється все більше інновацій, що може вплинути на подальше розповсюдження термоядерної зброї та збільшення кількості країн, які мають її. Внаслідок непередбачуваної поведінки деяких країн або того, що така зброя опиниться в «неправильних руках», існує загроза миттєвого знищення більшої частини території та населення планети. Продовження життя Землі стане проблематичним, тому що відбудеться радіоактивне забруднення території, зникнення живої природи, вимирання тварин і людей. Саме тому термоядерна зброя та загроза термоядерної війни вважаються одними з ключових загроз для людства.

2. Міжнародний тероризм. Міжнародний тероризм становить величезну небезпеку у зв'язку з тим, що загрожує міждержавним відносинам та правопорядку. Для досягнення своїх цілей терористичні організації використовують мережу Інтернет, радіо та телебачення. Варто зауважити, що будь-яка акція міжнародного тероризму зачіпає інтереси кількох (як мінімум двох) держав і для її ліквідації потрібна широка міждержавна співпраця.

3. Націоналізм. Націоналізм має історичну природу та постійно був присутній у міжнародних відносинах. Він проявляється в тому, що люди різних національностей не можуть співіснувати один з одним, тому що одна нація ставить себе вище за інших, у недовірі до інших націй. Націоналізм – це небезпечне соціальне явище, яке може призвести до національних конфліктів або навіть розпаду країни. Він може сприяти зникненню культурної своєрідності багатьох народів та регіонів планети [2, с. 128].

Збереження феномена націоналізму як однієї із ключових проблем свідчить про нестабільності сучасних міжнародних відносин. Навіть, здавалося б, невеликі етнічні та національні конфлікти можуть перерости у глобальну проблему, надати величезний вплив на безпеку будь-якої держави, хоч би якою сильною вона не була на цей момент.

4. Екологічні проблеми. Забруднення гідросфери планети, витончення озонового шару, вирубування лісів, опустелювання, зниження ґрунтової родючості – все це є глобальною проблемою сучасного світу. Здійснення розв'язання цих проблем у планетарному масштабі не буде можливим без тісної співпраці якомога більшої кількості держав у галузі охорони навколишнього середовища.

Таким чином, ключовою умовою майбутньої цивілізації є розуміння того, що сучасний світ – це одна цивілізаційна спільність, в якій пріоритет належить загальнолюдським цінностям та вибудовуванню взаємовигідних взаємин між державами. Тільки таким шляхом може бути забезпечено загальний прогрес людства.

Сучасна концепція забезпечення безпеки людини, що формується, вимагає розуміння того, що відома давньоримська максима про досягнення світу шляхом

підготовки до війни є сьогодні надто небезпечною. Вже неодноразово історія людської цивілізації підтверджувалося, що підготовка до війни здатна її генерувати. «Думки про війну виникають в умах людей, тому у свідомості людей слід укорінювати ідею захисту миру» записано в преамбулі Статуту ЮНЕСКО.

Нав'язливе прагнення до глобального домінування, яке США успадкували від колись могутньої Британської імперії, яка виявилася, втім, нездатною, як і інші претенденти на світове панування, реалізувати свої плани щодо цього, бажання «керувати світом» і «сісти на чолі столу», про яке відкрито заявив Д.Байден у своїй президентській програмі, створюють несприятливі умови для досягнення безпеки людини. Принципи співробітництва на основі взаємного обліку інтересів та верховенства права, досягнення домовленостей та вирішення конфліктних ситуацій шляхом дипломатії та переговорів при цьому маргіналізуються та заміщуються підходом «з позиції сили». Саме з цієї позиції запропонувала вести діалог з Росією міністр оборони ФРН пані А. Крамп-Карренбауер, виступаючи у Бундестазі 25 листопада 2020. Вона, мабуть, забула, що говорить про це в рік 75-річчя розгрому гітлерівської Німеччини і є представником держави, яка в минулому столітті розв'язала «з позиції сили» дві світові війни й двічі зазнала нищівної поразки.

Всеосяжна безпека людини може бути віддаленим ідеалом, але ідеал, як відомо, здатний, знаходячи поширення і підтримку, породжувати необхідні зміни на користь її досягнення. Спільна робота щодо забезпечення безпеки людини здатна не тільки зміцнювати співробітництво між державами, але й забезпечувати набагато більший ступінь безпеки всередині країн, усуваючи небезпечні загрози та вивільнюючи економічні, організаційні та інтелектуальні ресурси для задоволення людських потреб. Прагнення забезпечити безпеку людини просуває формування глобальної культури світу, розуміння цінності людського життя та необхідності переходу до вищого ступеня людського розвитку, який великий учений В.І.Вернадський бачив у заснованій на силі розуму майбутній ноосферній цивілізації.

Екзистенційно важливо, однак, домогтися не у віддаленому майбутньому, а якнайшвидше нейтралізації життєво небезпечних ризиків, що загрожують людині буквально кожної миті її існування. Зниження рівня зовнішніх та внутрішніх загроз призведе до скорочення витрат шляхом відмови від дорогих технологій та засобів непродуктивної сфери. Підвищаться обсяг та доступність суспільних благ, що, своєю чергою, матиме своїм наслідком розвиток соціальної безпеки людини та можливостей конструктивного вирішення частини глобальних проблем.

Цілісний та всеосяжний підхід до безпеки людини відкриває шлях до стійкого квітучого майбутнього. Він дозволяє використовувати цінності, навички, устремління, найкращі практики та досвід різних людей, націй та культур. Проблеми, що створюються пандемічними захворюваннями, зміною клімату, зброєю масового знищення та загрозами, що виникають у зв'язку з розвитком нових технологій та штучного інтелекту, швидко розширюються. Їх аналіз та оцінка наслідків піддаються емпіричним методам, що перевіряються, що використовують науковий інструментарій і потребують глобального співробітництва. Необхідне принципове зрушення в усвідомленні їх теоретичного та практичного змісту, щоб зробити необхідні зміни в політиці, і ці зміни мають бути системними та цілісними. Від'єднати регенеративні процеси природного світу від економічної системи є нереальним, фокусувати й надалі завдання забезпечення безпеки на державі, а не на людях – все більш невиправданим, фрагментувати підходи до безпеки людини та сталого розвитку – явно контрпродуктивним [12].

Безпеку людини слід розуміти як багатогранне, багаторівневе право всіх людей, що поширюється на всі аспекти діяльності людини. Безпека людини повинна сприйматися як інтегрована система, що містить особисте здоров'я, повітря, воду, харчування, умови життя, права та обов'язки, взаємодія з навколишнім світом та захист від можливої агресії та неправомірних дій. Безпека людини має бути невіддільним принципом і найвищим суспільним пріоритетом без кордонів та національних винятків за політичною, релігійною чи іншою ознакою. Кордони та національний суверенітет держав, що формують геополітичний ландшафт планети, не можуть у разі транскордонних загроз, як підтвердила пандемія коронавірусу, служити для них ефективною перешкодою. Стабільність, суверенність та легітимність держав затверджується сьогодні не лише прокресленими людиною кордонами та написаними нею законами, а й тим, як у чинній державній освіті забезпечується безпека її громадян [16, с. 32]. Проблему забезпечення безпеки людини ускладнює глобальна проблема нерівності, яка набуває катастрофічних розмірів, загрожуючи соціальним вибухом у точках екстремальної напруги. Лише 26 осіб володіють сьогодні половиною багатств Землі, тоді як понад 70% її населення відчуває недостатність чи відсутність необхідних доходів. Соціальна нестабільність небезпечно наростає внаслідок дедалі більше різкої нерівності в доходах і можливостях і прірви між бідними й багатими. Соціальна нерівність породжує і породжуватиме все нові конфлікти та загрози безпеці людини, поки в контексті Глобального порядку денного розвитку не буде досягнуто пом'якшення та подальше комплексне розв'язання цієї проблеми, що, втім, видається вельми віддаленою перспективою.

Глобальні загрози фізичного знищення людини та всієї цивілізації не тільки не

усунуті, вони стають ще небезпечнішими на тлі безвідповідальних роздумів окремих політиків та військових щодо можливості «обмеженої ядерної війни». Зменшити й потім усунути загрозу загальної катастрофи, яка, швидше за все, завершила б історію людства, необхідно спільними зусиллями держав на глобальному рівні, проте «колективний Захід» поки що не виявляє готовності до співпраці у цьому життєво важливому для всіх питанні [8].

Формування багатопольного світу відбувається у серйозно та небезпечно ускладнилися за останній рік умовах. Поряд із пандемією коронавірусу планету захлеснуло божевілля торгових воєн та економічних санкцій, розв'язаних США та їх союзниками, яке ставить під загрозу світовий сталий розвиток. Помітно зросли побоювання щодо глобальних катастрофічних ризиків. Про це свідчить представницьке опитування громадської думки, проведене міжнародною соціологічною службою «Новус» на замовлення Фонду глобальних викликів наприкінці 2020 року у десяти країнах світу.

В опублікованій доповіді про результати дослідження під глобальними катастрофічними ризиками пропонується розуміти події або загрози, здатні завдати людству серйозних збитків у всьому світі, чи то негайно, чи в майбутньому, з потенційним впливом на 10% або більше світового населення. Більшість із 10 154 опитаних у всіх десяти країнах вважають, що сьогодні світ став ще менш безпечним, ніж він був два роки тому. Найбільша частка тих, хто вважає, що світ став менш безпечним, припадає на Південну Африку (73%), Австралію (69%) та Бразилію (67%). Описуючи одним словом нинішній стан світу, всі учасники за рідкісними винятками не вживали позитивних епітетів, використовуючи такі характеристики, як "жахливий", "страшний", "страшний", "хаотичний". На перше місце у семи країн, вийшло визначення «пандемічний».

Більшість населення у всіх країнах, охоплених опитуванням, розглядають зміну клімату, погіршення стану навколишнього середовища, політичне насильство, зброю масового знищення, пандемії, штучний інтелект, зростання населення та крайню бідність як потенційні глобальні катастрофічні ризики. Дослідження свідчить про збільшену загальну стурбованість проблемою забезпечення безпеки людини та занепокоєння тим, що держави часто-густо виявляються не в змозі з нею впоратися.

Тим часом у масову свідомість все більш наполегливо просуюються твердження про те, що у світі, що швидко змінюється, ситуація розвивається таким чином, що глобалізація невдовзі не залишить у ньому місця національним державам, замінивши їх

роль транснаціональними корпораціями «з соціальною відповідальністю». Про це, зокрема, йдеться у гучній книзі «COVID- 19: велике перезавантаження», яку засновник та незмінний модератор Давоського форуму Клаус Шваб написав улітку 2020 року у співавторстві з журналістом Тьєррі Маллере. Оцінюючи наслідки пандемії коронавірусу, автори заявляють, що людство вже ніколи не зможе повернутися до того життя, яке існувало раніше. Вони вважають, що у світі формується якась «нова реальність», яка радикально відрізняється від колишньої. Про «нову нормальність» говорить і Джо Байден, і канадський прем'єр Джастін Трюдо, який вважає, що вірус виявився загалом до речі, надавши можливість для швидкого перезавантаження.

Перезавантаження, у відносинах проголошувала, будучи держсекретарем США, відома Хілларі Клінтон. До Москви вона привезла символічну кнопку запуску з виконаним на ній гаслом «перезавантаження», в якому за недоглядом були відсутні дві літери, перетворюючи напис на слово «перевантаження» [10].

Бачення майбутнього, яке залишає у минулому держави, їхні уряди та народи, пропонуючи замість них «нову реальність» під егідою «соціально відповідальних» транснаціональних корпорацій, не уточнює, як у цьому випадку і ким виконуватимуться функції держави щодо забезпечення закону та порядку, прав людини та її безпеки. У всякому разі, конкретні дії транснаціональних корпорацій та їхня пріоритетна орієнтація на власні інтереси та отримання прибутку змушують серйозно засумніватися в їхній здатності бути «соціально відповідальними» настільки, щоб взяти на себе соціальні функції держави [3].

Не тільки подібні теоретичні роздуми щодо змін, що відбуваються у світі, але й практичні прояви таких змін викликають у ряді випадків глибоку тривогу у світовій спільноті. Президентські вибори в США у 2020 році відбувалися на тлі безпрецедентних зазіхань на права та безпеку людини, що виливалися у масові погроми та приниження людської гідності. Їхніми каталізаторами ставали вимоги поваги «права на життя чорної людини», які нерідко оберталися актами насильства щодо білого населення, та захисту прав меншин, які повсюдно набували гіпертрофованого провокаційного характеру та дестабілізували обставини. Проголошені принципи рівності, свободи й демократії, що номінально є ціннісними характеристиками американського суспільства, виявлялися буквально перевернутими з ніг на голову в апофеозі руйнування, що охопив країну, який багато в чому поставив під питання безпеку людини.

У Євросоюзі сьогодні можна спостерігати схожі процеси, які руйнують цивілізаційні підвалини. Ідеї трансгуманізму, хибної толерантності та трансформацій на

цій основі в діапазоні від перетворення світу і суспільства до зміни фізіології людини, що нав'язуються агресивною меншістю та її ляхковиками дедалі більш активно опирається більшості, провокують конфлікти, в ході яких насильство нерідко робить цінність життя людини та її безпеку поняттями [13].

Прогресизм як ідеологія, що просуває уявлення про єдино вірний шлях світового розвитку західними лекалами, піддається переосмисленню і зростанню відторгнення з боку інших культур і цивілізацій. Експлуатація в політичних цілях і вербальна фетишизація вельми умовних у реальному житті свобод західного світу все частіше і небезпечніше приходить у зіткнення з моральними та релігійними засадами інших спільнот як на зовнішньому периметрі, так і всередині західних країн у відносинах із національними діаспорами. Це наочно продемонстрував жахливий випадок, що мав місце восени 2020 року у Франції, коли шкільний вчитель, який демонстрував учням неприйнятні для релігійних почуттів мусульман карикатури як «прояв свободи слова», був відрізаний головою людиною, яка вважала свою віру ображеною. Загиблі - і вбитий вчитель, і прибічник ісламу, що його вбив, були героїзовані, хоча обидва порушили канонічні принципи, що проголошують недоторканними життя і віру людини.

Безпека в наші дні є глобальною комплексною проблемою, у сфері якої знаходиться весь світ, все людство та кожна людина окремо. Вона передбачає розвиток взаємодії держав і народів у контексті узгодженого на універсальній платформі ООН глобального управління та лідерства для просування людства вперед та виключення загроз для його існування. Ця проблема потребує її наукового осмислення з гуманітарних позицій як екзистенційного виклику, зумовленого виникненням нових загроз, у тому числі внаслідок стрімкого технологічного розвитку. Вступ людства в цифрову еру відкриває широкий простір нових знань і можливостей і водночас появи нових ризиків для людини та її безпеки.

Над проблемою безпеки людини сьогодні посилено розмірковують вчені та дослідні центри, включаючи такі відомі «лабораторії думки», як Всесвітня академія мистецтва та науки та Римський клуб. Петербурзьким ученим І.Ф.Кефелі було запропоновано нове поняття «асфатроніки» для позначення теорії комплексного бачення проблем глобальної безпеки, що формується. З ініціативи Всесвітньої академії мистецтва та науки розгорнуть міжнародний проєкт під егідою Відділення ООН у Женеві, який отримав назву «Глобальне лідерство – 21». Дискусії та заходи в рамках проєкту «Глобальне лідерство - 21», що пройшли протягом ювілейного року, а також онлайн-сесія на женецькому майданчику ООН 15-16 грудня 2020 року, що завершила рік, засвідчили високу релевантність цієї теми та інтерес, який викликає у світі пошук шляхів. Її

реалізації [21].

1.2. Причини виникнення глобальних проблем і загроз міжнародній безпеці

Ситуація, що склалася на сьогодні, зображає нестабільність і небезпеку розвитку відносин, що формуються на міжнародному та на національному рівнях. На підтвердження цього можна навести нестабільну політичну ситуацію в Україні та інших європейських країнах. Все це дозволяє говорити про загрозу чергової світової війни.

Глобальна безпека - це вид безпеки для всього людства, захист від небезпек всесвітнього масштабу, що загрожує існуванню людей або як мінімум здатних призвести до погіршення умов життєдіяльності людей.

Розкриваючи зміст глобальної безпеки, В.А. Головка зазначає, що вона складається з багатьох сфер життєдіяльності, що мають світове значення. До таких автор відносить політичну, економічну, екологічну безпеку, а також проблеми демографічного характеру, господарської діяльності, зростання людського потенціалу та безпеки кожної особи [8].

У зв'язку з цим вважаємо за необхідне розглянути проблему безпеки особистості на світовому рівні. Проблема забезпечення міжнародної безпеки була предметом дослідження протягом усієї історії людства. У XXI ст. важливість забезпечення міжнародної безпеки досягла свого піку.

Закінчення холодної війни, військово-політичні, соціально-економічні, екологічні загрози транснаціонального характеру в умовах глобалізації внаслідок прозорості державних кордонів, посилення антидержавних тенденцій та розвитку високих технологій легко розширюють географію деструктивних процесів (етноконфесійні конфлікти, сепаратизм, тероризм). Криза інституту міжнародного права, розмивання абсолютного суверенітету та перетворення превентивних заходів у запоруку суб'єктивних інтересів закладені в основу глобальних тенденцій, що стрясають сучасну систему міжнародної безпеки.

На жаль, динаміка цих тенденцій не дозволяє оптимістично дивитись на майбутнє системи міжнародної безпеки. Термін «міжнародна безпека» було включено до словника міжнародних відносин приблизно 100 років тому, у Статуті ООН.

Донедавна міжнародна безпека розглядалася як явище, пов'язане з фактором військової могутності. Цей фактор характеризувався застосуванням військової сили або загрозою її застосування з метою усунення ймовірної агресії з боку держави чи групи держав, створення військових союзів та у ряді випадків переслідування своїх особистих

інтересів.

Поступово чинник військової могутності збагатив дипломатичні та інші політичні інструменти, які використовувалися для обмеження масштабів військового протистояння, швидкого озброєння та можливості виникнення збройних конфліктів [32].

Децентралізація та поляризація в системі міжнародної безпеки. Початок 1990-х не виправдав надій на ослаблення міжнародної напруженості та якнайшвидше врегулювання конфліктів. Крах ялтинсько-постдамських рішень в умовах глобального протистояння Схід-Захід серйозно змінив співвідношення сил на міжнародній арені, прискоривши процес глобалізації. Водночас у міжнародній системі відбулася нова поляризація та децентралізація (Деметрадзе, 2003).

Значні зміни відбулися відносно ієрархії держав. Група розвинених і могутніх держав, які отримали почуття переваги у своїй політичній, економічній та військовій сферах, перейшла до активнішої атакуючої політики. Ці держави є постійними членами Ради Безпеки ООН (Великобританія, Китай, Росія, США та Франція) та можливі кандидати у члени (Бразилія, Німеччина, Індія, Японія).

Проте США продовжують зберігати свої головні позиції у сучасному світопорядку. Деякі політологи навіть описують геоструктуру сучасних міжнародних відносин як однополярний світопорядок під проводом США.

Росія та Китай, які виступають проти однополярної моделі світу, заявляють про її багатополярність та відзначають Європейський Союз, Індію, Японію, Німеччину, Бразилію та ПАР як альтернативні геостратегічні центри [5].

Вага глобальних інтересів зростає у порівнянні з національними інтересами, поглиблюється взаємозв'язок між внутрішніми та зовнішніми аспектами безпеки. Вплив недержавних чинників на всі сфери світової політики є одним із ключових особливостей глобалізації [14].

Число недержавних суб'єктів, які почали функціонувати на міжнародному рівні, невпинно зростає. Історично склалося так, що здатність держави виступати як головний носій національного суверенітету в системі міжнародних відносин обмежена такими недержавними суб'єктами: міжнародні організації (ООН, ОБСЄ); міжнародні режими (довгострокове співробітництво держав у галузі чітко визначених проблем, наприклад, Договір про нерозповсюдження ядерної зброї; транснаціональні компанії з величезними економічними та інвестиційними можливостями, які часто перевищують бюджети невеликих держав, наприклад, великих нафтових компаній; НУО, які займаються захистом прав людини та охороною навколишнього середовища (Grmps); злочинні організації, що діють на міжнародному рівні, такі як американські наркокартелі;

терористичні організації, що діють у певних регіонах, наприклад, Аль-Каїда [16].

Діяльність деяких із вищезгаданих недержавних суб'єктів серйозно загрожує міжнародному миру та стабільності. До таких недержавних суб'єктів належать терористи, озброєні екстремісти, сепаратисти чи інші антиурядові збройні формування, морські пірати, наркоторговці тощо.

Песимістичні уявлення про зростання насильства і воєн у результаті ослаблення держав зростають. У деяких частинах земної кулі створюються довгострокові зони нестабільності та інкубатори насильства [20].

Відбувається глобальний експорт демократії та відмова від абсолютного суверенітету. С. Хантінгтон зазначає, що світ пройшов через три етапи глобальної демократизації:

1. Перший етап охоплює 1828–1926 роки. Цей етап характеризується тим, що під впливом буржуазних революцій народ отримує право голосу, зростає роль парламенту та загальних виборів у формуванні влади. У 1922–1942 роках формування фашистського, тоталітарного та мілітаристського режимів розглядалося як тенденція до виходу з першої хвилі демократизації.

2. Друга хвиля, що охопила 1943–1962 року, запам'яталася встановленням демократичних інститутів у Західній Європі в результаті закінчення Другої світової війни. Процес деколонізації став причиною другої демократизації 1958–1975 років.

3. Третя хвиля почалася 1974 р. і продовжується до цього дня. Ця стадія пов'язана з кінцем деколонізації, крахом комуністичних режимів, появою нових демократій [28].

Число конфліктів, що зростає, і міжнародний тероризм підштовхують найбільші світові держави до запобігання такому насильству без згоди будь-якої іншої держави.

Військові операції, повстання та кольорові революції, що проводилися наддержавами в Афганістані, колишньої Югославії та на Близькому Сході, здійснювалися під назвою «гуманітарна інтервенція» [7].

Місцева влада, втративши контроль над населенням, вживає жорстких заходів, викликаючи напруженість у внутрішніх відносинах та соціально-політичний хаос. Гуманітарна інтервенція може виправдати себе через нездатність цих лідерів розв'язати внутрішні проблеми. Інакше хаос усередині країни зробить нестабільним не лише регіональний, а й міжнародний порядок [4].

У вересні 1999 р. Генеральний секретар ООН Кофі Аннан заявив, що суверенітет під час масових порушень прав людини може бути ліквідований гуманітарною

інтервенцією.

Але пояснення ідей, що містяться в Декларації ООН, ухваленій у 2005 р., може бути використане не за призначенням в особистих цілях та не виключаються спроби виправдати агресивну діяльність. Суверенітет, що є основою існування держави, втрачає свою силу та посилюється вплив сильніших держав на слабкі.

У першій половині XX ст. ніхто не міг передбачити, що через кілька десятиліть науково-технічний прогрес дасть людству зв'язок з його новими, невидимими проводами, які поступово з'єднують увесь світ. З ХХІ ст. Одним із головних питань світової політики стає науково-технічний стрибок, здатний дати значні результати у всіх аспектах людської діяльності. Сучасні процеси глобалізації підвищили роль інформаційних технологій у військовій справі. Збройні конфлікти, що виявили себе в минулому, змінилися нещадною боротьбою за інформаційну перевагу [9].

Комп'ютеризація та інформаційна революція призвели до науково-технічного прогресу у військовій галузі. Впровадження високих технологій докорінно змінило характер і можливості звичайних систем озброєння, розвідки та управління військами та розширило можливості ведення війни на відстані. Роль інформаційних технологій у військовій сфері зростає у контексті глобалізації.

Інформаційні системи стали потужним інструментом як потенційних противників, так ворожих країн. Інформаційна війна є актуальним аспектом сучасного суспільства, і без її розуміння нелегко зрозуміти процеси у сучасному політичному житті та геополітиці [7].

Можна з упевненістю сказати, що роль інформаційних технологій у військово-політичних процесах і надалі зростатиме. Під впливом інформаційних технологій змінюється характер сучасних збройних конфліктів та бачення військово-політичним керівництвом військово-силової політики.

Концепція кібернетичної війни описує нові загрози, що стоять перед сучасним світом. Отже, інфраструктура управління сучасними суспільствами залежить від інформаційно-комунікаційних технологій. Через інтернет можна порушити функціонування як військової командної структури супротивника, і цивільних сфер діяльності.

Таким чином, ми приходимо до таких висновків:

- сучасні обставини безпеки хаотичні й динамічні, а стратегічна стабільність у нинішніх умовах - нереалізована;
- взаємовплив традиційних та нових загроз у системі міжнародної безпеки продовжуватиметься, і це виявлятиметься у гібридній формі;

- зросте роль невійськових аспектів міжнародної безпеки та вплив на міжнародні відносини;

- технічний прогрес вплине як на двосторонні, так і на багатосторонні відносини в усіх сферах і, зокрема, змінить умови воєнних дій.

З метою розвитку та зміцнення глобальної безпеки необхідно вести серйозну роботу за такими напрямками: роззброєння та контроль над озброєннями; захист навколишнього середовища; сприяння економічному та соціальному прогресу країн, що розвиваються; ефективна демографічна політика; боротьба з міжнародним тероризмом та незаконним обігом наркотиків; запобігання та врегулювання етнополітичних конфліктів; збереження культурного різноманіття у світі.

РОЗДІЛ 2

ВИДИ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ТА ЗАГРОЗ МІЖНАРОДНІЙ БЕЗПЕЦІ

2.1. Загрози в аспекті екологічних проблем

Проблема взаємин людини й навколишнього середовища набуває все більшої гостроти в міру наростання наслідків цих взаємин.

Сучасне навколишнє середовище – продукт взаємодії людини та природи. При цьому взаємозв'язок між виробництвом та навколишнім середовищем – не просто взаємний обмін енергією, речовиною та інформацією, а спрямований технологічний процес присвоєння людським суспільством природних ресурсів. Тому саме технологічні засоби повинні зберігати динамічну рівновагу виробництва та навколишнього середовища. Порушення цієї рівноваги, з одного боку, може призвести до згорання виробничої діяльності та погіршення споживання, а з іншого – до погіршення стану навколишнього середовища. На жаль, як показує практика, зазначена рівновага, або відповідність, між виробництвом та навколишнім середовищем не завжди витримується і порушується у бік зростання екологічних проблем [11].

У зв'язку з вищевикладеним усі країни дедалі більше уваги приділяють розв'язання проблем довкілля. Головною стратегією країн, які прагнуть охорони навколишнього середовища, є визначення відповідальності за знищення навколишнього середовища.

Зміни у навколишній людині природі, пов'язані з виробництвом матеріальних благ, можна розділити на навмисні, заздалегідь прогнозовані, що здійснюються з певною метою (створення гребель, зрошення, рубання лісу і т. д.), і попутні, неминуче пов'язані з навмисними (затоплення земель, засолення ґрунту і т. д.) [6].

Кількість і масштаби глобальних екологічних проблем, які сьогодні стоять перед нашою планетою, значно розширюються. До них ми можемо віднести: нестачу прісної води, глобальну зміну клімату, збільшення транспортних потоків, виснаження природних ресурсів, забруднення повітря, виснаження озонового шару, кислотні дощі, підвищену кислотність океану, урбанізацію, забруднення питної води, збільшення кількості відходів та зростання населення. Якщо народи світу не об'єднаються для розв'язання таких питань, як підтримка балансу навколишнього середовища, зменшення негативного впливу на неї та виведення її зі стану кризи, людське суспільство зрештою може закінчити своє існування.

Зміна клімату не припинилося за планом, лужність морської води не зменшилася, а збільшилася, що призвело до зникнення у ній тварин, втрати біорізноманіття, вирубування лісів збільшилися вчетверо. Щоб розв'язати ці проблеми та перейти до сталого розвитку, необхідно подумати про екологічний потенціал біосфери та використовувати його на плановій основі, не завдаючи їй шкоди. Адже сьогодні сфера використання біосфери охоплює не лише національні території, а й міждержавний простір [10].

Також 20-22 червня 2012 року в Йоганнесбурзі відбулася міжнародна конференція «Стійкий розвиток». Основними темами, що обговорювалися, були «Зелена економіка», «Стійкий розвиток». Міжнародна конференція розглядала такі питання: розвиток щодо екологічно чистої економіки, що виключає бідність; захист від зміни клімату, руйнівних морських екосистем, океанічного рибальства; створення сприятливих умов для населення міст шляхом раціонального проведення заходів з благоустрою; скорочення викидів вуглецю та забруднення навколишнього середовища шляхом широкого використання альтернативних джерел енергії, що ведуть до економічного розвитку; підвищення ефективності ведення лісового господарства; охорона та раціональне використання водних ресурсів, що веде до сталого розвитку та опустелювання [7].

Однією зі структур, що займаються охороною навколишнього середовища, є ESGP – Проєкт управління земельними ресурсами. Він був заснований у січні 2009 року. Довгострокова міждисциплінарна програма соціальних досліджень, в якій беруть участь 300 активних та близько 2300 вчених з усього світу. Мета проєкту - підтримка науки у тих великих і складних проблем управління за доби стрімких змін довкілля. ESGP також спрямований на краще розуміння важливості інститутів, організацій та механізмів управління, що регулюють взаємодію людини з навколишнім середовищем. Крім того, були створені такі міжнародні структури як FFF (П'ятниця для майбутнього), GGGI (Глобальний інститут зеленого зростання), IPCC (Міжурядова комісія зі зміни клімату) та IUCN (Міжнародний комітет з охорони природи) [12].

На 70-му саміті ООН у Нью-Йорку 25 вересня 2015 року Глобальний план дій у галузі сталого розвитку на період до 2030 року сформулював конкретні кроки щодо створення більш справедливого, квітучого та екологічно чистого світу протягом наступного десятиліття. Ухвалена програма охоплює 17 глобальних цілей. До них відносяться викорінення бідності, голоду та соціальної нерівності, боротьба зі зміною клімату та забрудненням навколишнього середовища, покращення можливостей для здоров'я та освіти, а також побудова та розвиток партнерських відносин.

Дональд Форстер, професор Кембриджського університету в США, який був одним із перших, хто вивчав історію екологічних проблем, а тепер заявляє, що є засновником цієї галузі, сказав, що в навколишньому середовищі існує безліч проблем, які необхідно вивчити та вирішити історикам.

За даними, до 2050 року очікується збільшення населення світу на 2 мільярди людей, а загальна чисельність досягне 9,6 мільярда. Цей статистичний прогноз вимагає, щоб дослідники довкілля, держави, міжнародні організації та офіційні особи виявляли ініціативу.

З моменту здобуття незалежності Узбекистан приділяє особливу увагу розв'язання екологічних проблем, створенню правових гарантій збереження та покращення довкілля, а також формуванню природоохоронної політики. Він приєднується до деяких регіональних та глобальних угод у галузі навколишнього середовища.

Конференція ООН 1992 року у Ріо-де-Жанейро стала потужним імпульсом для Узбекистану у розвитку міжнародного співробітництва у встановленні глобального екологічного балансу. У 1993 р. Узбекистан приєднався до низки конвенцій і протоколів з охорони озонного шару, а 1995 р. - до Конвенції про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини.

Крім того, Узбекистан ратифікував Конвенцію про зміну клімату, Кіотський протокол, Монреальський протокол, Лондонську, Копенгагенську, Монреальську, Пекінську поправки, Конвенцію ООН по боротьбі зі спустошенням, Конвенцію про біологічну різноманітність, Базельську конвенцію, Конвенцію про дику фауну та флору, Республіка приєдналася до Боннської Конвенції, Рамсарської конвенції, Конвенції про охорону всесвітньої та культурної спадщини та багатьох інших міжнародних угод у галузі екології.

2 лютого 2017 року під головуванням Президента Республіки Узбекистан Шавката Мірзієєва відбулася нарада присвячена аналізу роботи щодо покращення екологічної ситуації та охорони навколишнього середовища, виявлення найбільш актуальних завдань.

На засіданні було реорганізовано Державний комітет з екології та охорони навколишнього середовища Республіки Узбекистан, перед яким були поставлені завдання щодо покращення екологічної ситуації, збору, зберігання, транспортування, утилізації та переробки побутових відходів [21].

Вплив на навколишнє середовище під впливом діяльності не викликає сумнівів, і щороку проводиться величезна кількість досліджень, щоб показати масштаб цієї проблеми. Багато факторів, таких як зміна клімату та викиди, можуть призвести до катастрофічних проблем у майбутньому. Сьогодні необхідно зробити більше для

розв'язання основних екологічних проблем, що впливають на довкілля. Якщо цього не станеться, є можливість, що ми не зможемо жити на більшій частині планети в майбутньому. Позитивний момент полягає в тому, що з багатьма з цих проблем можна впоратися. Завдяки змінам людство може мати прямий і позитивний вплив на навколишнє середовище.

2.2. Проблеми війни та миру як загрози міжнародній безпеці

Події останнього часу наочно свідчать про те, що одним із найбільш значущих явищ сучасної політичної реальності, що визначають характер, зміст та динаміку розвитку політичних процесів, до яких залучені всі провідні світові держави, став міжнародний тероризм.

З початком нового тисячоліття, тероризм трансформувався у глобальну проблему не тільки для міжнародної безпеки, але й для всього людства, і пов'язано це насамперед із наступними причинами: тероризм став набувати воістину планетарного поширення. Так, крім регіонів традиційних міжнародних конфліктів (Близький Схід, Південна Азія, Африка), від цього явища виявилися не застраховані й країни-учасниці Організації економічного співробітництва та розвитку, учасниками якої є низка розвинених демократичних держав у Європі та Північній Америці. Так, лише у 2015 році активність терористичних угруповань у цих країнах зросла на 650% у порівнянні з 2014 роком. За 2016 рік у зазначених країнах було скоєно 67 терактів, у яких загинуло 313 осіб [1].

Міжнародний тероризм є серйозною загрозою як для безпеки окремих держав, так і для всього світового товариства. Однією з найважливіших тенденцій у розвитку міжнародного тероризму є перехід від здійснення окремих терористичних актів до цілого ряду таких, з різноманітністю об'єктів, що зазнають атак з боку терористів. Передбачувано, що такий стан речей ускладнює процес прогнозування терористичної загрози й відповідно збільшує шанси вчинення такого роду акту.

Терористичні організації використовують увесь спектр сучасних інформаційних технологій, зразків озброєння та робототехніки, що, своєю чергою, натякає не тільки на просте потурання, а й на відверту підтримку з боку деяких держав. До того ж доступність сучасних інформаційних технологій сприяє як швидкому обміну інформацією, так і поширенню своєї ідеології, особливо серед молоді (справа Казакевича, ТЦ Європа).

Саме керуючись зазначеними причинами, можна стверджувати, що тероризм у своєму широкому прояві, і міжнародний тероризм зокрема стає головною небезпеккою XXI століття, і цілком зрозуміла нездатність однієї країни, або навіть групи розвинених

країн розв'язати питання подолання цієї загрози. Для успішної боротьби з міжнародним тероризмом необхідні узгоджені дії більшості країн світу. Однак тут і знаходиться основний камінь спотикання.

Міжнародне товариство усвідомлює всю небезпеку, яка походить від цього явища. У зв'язку з цим на міжнародному та регіональному рівні прийнято низку конвенцій про протиправність різних проявів міжнародного тероризму, також після подій 11 вересня 2001 року Радою Безпеки ООН було засновано «Контртерористичний комітет», який здійснює міждержавну координацію та технічну допомогу країнам-учасникам у створенні найефективніших систем боротьби з тероризмом. Також, Генеральною Асамблеєю ООН 8 вересня 2006 року була прийнята «Глобальна контртерористична стратегія» у вигляді резолюції та плану дій, що додається до неї.

Попри всі ці заходи, досі залишається невирішеним одне з основних питань – саме поняття тероризму. Загальновизнане визначення міжнародного тероризму поки що не вироблено. Відповідно, підхід до тероризму та оцінки чинних терористичних організацій у держав різняться, тому найчастіше термін використовується як засіб у політичній боротьбі, оскільки кожна країна де-факто сама визначає, чи належить та чи інша група до терористичної чи вона веде боротьбу за свободу. Наочний приклад – США, де 27 із 42 наявні у світі міжнародних терористичних організацій визнаються радикально ісламістськими. У той самий час у списку терористичних організацій немає неісламістських структур [2].

В умовах відсутності єдиної позиції з таких основних питань, цілком очевидна марність спроб держав, які намагаються домовитися про створення або спільні дії проти цієї загрози. Пропозиція щодо вироблення єдиного визначення тероризму була запропонована «Групою високого рівня по загрозах, викликам та змінам» у своїй доповіді Генеральному секретареві ООН від 1 грудня 2004 року, однак свого відбиття у прийнятих надалі документів ця пропозиція не знайшла. Видається надзвичайно важливим прийняття загальної конвенції проти тероризму з обов'язковим включенням до неї розробленого та погодженого визначення тероризму. Ці заходи допоможуть у подальшому виробленні нової та єдиної глобальної контртерористичної стратегії, а також сприятимуть підвищенню ролі заснованого Радою Безпеки ООН «Контртерористичного комітету» у боротьбі з міжнародним тероризмом. У тому числі створення в його штаті спеціального управління швидкого реагування, оснащеного та підготовленого належним чином і призначеного для проведення контртерористичних операцій будь-якого ступеня складності у всьому світі. Створення такого роду управління є цілком обґрунтованим на тлі цілого ряду спеціальних операцій, що виробляються США на території інших держав

без відповідного повідомлення та дозволу державних органів. Подібні дії порушують суверенітет і торкаються національних інтересів держав, а це, своєю чергою, призводить до великих міжнародних скандалів. Прикладом може бути Пакистан, влада якого вже двічі за п'ять років вручала ноту протесту послам США і неодноразово вдавалася до інших, менш дипломатичних методів висловлення незадоволення діями американських військових. Звісно ж, проведення контртерористичних операцій спеціальним управлінням за такої міжнародної організації як ООН, не призводитиме до ескалації та виникнення міжнародних скандалів.

Розглянувши це питання, насамперед згадуються слова колишнього Генерального секретаря ООН Пан Гі Муна: «Хочемо ми того чи ні, але наше покоління увійде до історії як покоління, яке стало на захист миру від тероризму». Результат боротьби залежатиме від згуртованості та спільних зусиль. І лише досягнувши згоди з низки проблем і питань, людство зможе розв'язати глобальну проблему міжнародної безпеки.

Після закінчення Другої світової війни проблемами підтримки миру та безпеки стала займатися нова міжнародна організація – ООН. Для розгляду міждержавних суперечок було утворено Міжнародний суд, рішення якого можуть бути примусово забезпечені резолюцією Ради Безпеки ООН. Оскільки судді Міжнародного суду діють як представники країн своєї національної власності, тобто, не узгоджують свою позицію щодо розглянутої суперечки з урядом будь-якої держави, можна говорити про виникнення нового – наднаціонального рівня правового регулювання міжнародних процесів, зокрема питань у сфері непорушності державних кордонів. На ООН та Міжнародний суд розробниками Статуту ООН та Статуту Міжнародного суду покладалися великі надії: в умовах крихкості повоєнного миру ООН та його інститути розглядалися як гарант дотримання основних домовленостей повоєнних конференцій світу (Ялтинська, Потсдамська, Сан-франциська).

Слід визнати, що в 50-90 роки XX століття багато в чому завдяки ООН міждержавних конфліктів на ґрунті ірредентизму, що призвели до гострої міжнародної кризи, практично не було. А в тих випадках, коли суперечки виникали, ООН вдавалося виробити єдину позицію щодо проблеми та вжити дієвих заходів щодо її вирішення. Так, у 1970-і роки Рада Безпеки резолюцією № 242 засудила ізраїльську окупацію Голанських висот (Сирія), що стримало військові дії між двома державами (хоча рішення покинути висоти було прийнято Ізраїлем лише у 2007 році при адміністрації Е. Ольмерта).

Страх аргентинського керівництва перед міжнародною ізоляцією в ООН та військовими поразками, з одного боку, а також різке засудження застосування сили Великобританією, позначене в резолюції Радбезу № 502, сприяли припиненню війни за

Фолклендські (Мальвінські) острови (1982 р.).

На особливу увагу заслуговує роль ООН у вирішенні ірако-кувейського конфлікту під час війни в Перській затоці. Вночі 2 серпня 1990 року чотири регулярні дивізії іракської армії вторглися до Кувейту. Вже 2 серпня Рада Безпеки ООН ухвалила резолюцію № 660, в якій засудила вторгнення і зажадала від Іраку негайно вивести свої війська з Кувейту. 29 листопада 1990 року після провалу численних спроб схилити Ірак до мирного врегулювання кризи Рада Безпеки ООН прийняла резолюцію № 678. Резолюція в ультимативній формі надавала Іраку півтора місяця для того, щоб припинити окупацію Кувейту. Якщо цього не станеться, держави-члени ООН, які співпрацюють з урядом Кувейту, уповноважуються «використовувати всі необхідні засоби, щоб підтримати та виконати резолюцію № 660 та всі наступні відповідні резолюції та відновити міжнародний мир та безпеку в цьому регіоні». Це означало, що ООН надала коаліції Багатонаціональних Сил (МНС), що вже сформувалася на той момент, право на проведення військової операції зі звільнення Кувейту. У зазначеній ситуації ООН достеменно продемонструвала свою здатність оперативної та дієво реагувати на міжнародні процеси, визначаючи та формулюючи позицію світової спільноти щодо подій, що відбуваються у світі.

Слід зазначити, що за останні 50 років заборона на експансіоністську політику та політику ірредентизму знайшла відбиття у низці міжнародно-правових актів як універсального, так і регіонального характеру. Крім Статуту ООН, до таких документів можна віднести розроблену Організацією Африканських Держав Каїрську резолюцію 1964 року, що проголошує непорушність кордонів африканських держав з дати здобуття ними незалежності від метрополії, Гельсінські угоди (підписані в 1975 році держав). Цей принцип було закріплено також у багатьох актах ОБСЄ. Як зазначає А. Гераклідес, «слід-егідою ООН було створено міжнародно-правові гарантії територіальної цілісності держав, їхнього захисту від будь-яких територіальних претензій на століття»

Серйозним випробуванням для міжнародного права стало закінчення холодної війни та розвал блоку соціалістичних держав. Практично сформувався однополярний світ. Якщо раніше США та СРСР як дві наддержави фактично сприяли підтримці світопорядку, в рамках якого існували інші держави, у нових реаліях США отримали можливість вибудовувати свої відносини з третіми державами, виходячи виключно зі своїх власних інтересів, не озираючись на позицію будь-якої держави. Цей спільний похід стосується, зокрема, й позиції США щодо низки етнічних конфліктів. Вплив Сполучених Штатів незмінно в деяких випадках призводить до заміни міжнародного права американським підходом «політичної доцільності» або спотворює саму суть міжнародно-

правових норм, що застосовуються.

Так, 26 лютого 2007 року Міжнародний суд ООН виніс рішення у справі про застосування Конвенції щодо запобігання та покарання злочину геноциду (*Боснія та Герцеговина проти Сербії та Чорногорії*). Справа стосувалася ймовірних спроб Сербії здійснити етнічне чищення боснійських мусульман у Боснії, особливо в Республіці Сербській. Скарга була подана Френсісом Бойлом (Boyle), радником президента Боснії та Герцеговини Алії Ізетбековича (Izetbegovic), під час боснійської війни. Слухання у справі було завершено 9 травня 2006 року.

Суд вирішив, що Сербія безпосередньо непричетна до геноциду під час Боснійської війни, але ухвалив, що офіційний Белград порушив міжнародне право, не запобігши геноциду в Сребрениці в 1995 році (12 голосів проти 3) і не видавши МТКЮ осіб, звинувачених у проти людства (насамперед генерала Младича) (14 голосів проти 1). На думку Суду, Сербією було порушено статті I та IV Конвенції щодо попередження та покарання злочину геноциду.

На думку Міжнародного суду, порушення Сербією норм міжнародного права також полягало у недотриманні тимчасових захисних заходів (*provisional protective measures*), наказаних Судом у квітні та вересні 1993 року. За даними приписами, Югославія повинна була «*докласти всіх можливих зусиль для того, щоб запобігти злочинам геноциду і, зокрема, забезпечити, щоб військові, напіввояки або нерегулярні збройні формування, контрольовані або підтримувані Югославією, а також будь-які організації або приватні особи, які підпорядковуються їй або їй, хто перебуває під її впливом, не робили актів геноциду, не вступали в змову з метою вчинення актів геноциду, утримувалися від підбурювання до вчинення актів геноциду, а також від співучасті в актах геноциду*». Судді дійшли висновку, що, попри пряме розпорядження, Сербія нічого не зробила в липні 1995 року, щоб запобігти геноциду в Сребрениці, хоча вона мала «*усвідомлювати всю небезпеку від дій геноциду*». Голова Суду Розалін Хіггінс (Higgins) зазначила, що, попри наявність суттєвих доказів у підтвердженні фактів геноциду та злочинів проти людства в Боснії та Герцеговині, Суд не має необхідної юрисдикції робити висновки з цього питання. Судом було вирішено, що після проголошення незалежності Чорногорії у травні 2006 року єдиним правонаступником у цій справі стала Сербія. У принципі, зайнята ООН позиція практично повністю відповідала американській ідеї підтримки «незалежності» союзних югославських республік на противагу збереженню територіальної цілісності Югославії. Не дивно, що при такому підході ряду епізодів сербсько-боснійського і раніше сербсько-хорватського конфліктів апіорі надавалося меншого значення, ніж трагедії у Сребрениці. Зокрема, йдеться про геноцид у листопаді

1991 року сербського населення у м. Вуковарі (Східна Словенія, Хорватія) або про масові вбивства у столиці невизнаної республіки Сербська Країна Книні. Політизованість балканських конфліктів на основі блокових інтересів (насамперед інтересів НАТО та США) призвела до фактичної антисербської спрямованості Міжнародного суду (і ООН загалом) у справі Боснії. Створений Радбезом ООН на пропозицію міністра закордонних справ ФРН К [14].

Кінкелем (Kinkel) Міжнародний трибунал із колишньої Югославії (МТКЮ) ще раз продемонстрував двоїстість підходів до злочинів, скоєних за рік південних лавських воєн. Усього за час існування МТКЮ було проведено 142 судові процеси (з них 92 проти сербів, і лише 33 проти хорватів, 8 проти косовських албанців, 7 проти боснійських мусульман та 2 проти македонців). При цьому низка осіб, щодо яких Сербією висунули звинувачення, були або виправдані Трибуналом, або зовсім не фігурували в списку обвинувачених. Так, 3 квітня 2008 року були виправдані один з лідерів Визвольної армії Косово (ОАК) Рамуш Харадінай та його соратник, командир спецназу ОАК «Чорні орли», Ідріз Балай. Обом ставилися за провину організація етнічних чисток, викрадення та тортури представників сербського населення Косово, а також циган та нелояльних бойовиків ОАК албанців. Прокурори вимагали для Харадіна двадцять п'ять років в'язниці. Особливий інтерес це рішення Суду представляє у світлі мемуарів колишнього головного обвинувача Гаазького трибуналу Карли Дель Понте (Del Ponte), що вийшли напередодні, «Полювання: Я і військові злочинці» (*La caccia: io e i criminali de guerra*), у яких вона стверджує, що виправданий Харадінай стоїть за масовими викраденнями сотень сербів та представників інших слов'янських народностей. Дель Понте впевнена, що чинний прем'єр-міністр Косово Хашим Тачі та Рамуш Харадінай опікувалися операцією з викрадення та перевезення сербів на територію Албанії для подальшого продажу їхніх органів.

2.3. Виявлення економічних проблем

Міжнародні економічні проблеми характеризуються загальним і універсальним характером. Спочатку питання про існування світових глобальних проблем поставили в кінці ХХ століття деякі міжнародні організації, включаючи ООН, Римський клуб, ОБСЄ та ін також ці проблеми розглядаються на нарадах країн Великої сімки світовою громадськістю.

Міжнародні економічні проблеми носять універсальний і глобальний характер, вони мають відношення до всіх держав, незалежно від їх суспільного і політичного ладу.

Міжнародні економічні проблеми не можуть бути вирішені однією державою або невеликою групою країн.

Великий негативний вплив мають економічні проблеми світового масштабу на соціальний та економічний розвиток країн, їх необхідно вирішувати спільними зусиллями на рівні всіх світових країн. Глобальні проблеми можуть визначатися ходом розвитку всього людства, включаючи характер вдосконалення продуктивних сил в сучасному суспільстві. Більше число економічних проблем – важливий елемент в сучасних міжнародних економічних відносинах.

Серед міжнародних економічних проблем можна виділити: зберегти мир і припинити гонку озброєнь для економічного розвитку і побудови процвітаючого суспільства, обмежити вимушену міграцію великої кількості людей, яка обумовлена локальними військовими конфліктами, обмежити появу особливої категорії населення (біженців), розвивати права людини через посилення економічної та особистої свободи, вирішити продовольчу проблему, особливо в країнах Азії, Африки, а також Латинської Америки, подолати забруднення навколишнього середовища, яке загрожує життю на Землі, вирішити екологічну проблему, що охоплює всі географічні світові регіони, зміцнити соціальну та економічну діяльність в різних структурах ООН, а також інших міжнародних організаціях.

Розглянемо передумови вирішення світових проблем.

Міжнародні економічні проблеми, які пов'язані між собою, вимагають прискореного комплексного вирішення. Всі фахівці зійшлися в тому, що лише об'єднані зусилля здатні вирішити глобальні світові проблеми. При цьому велика кількість вчених вважають, що вирішення міжнародних економічних проблем вимагає великого вкладення грошей, які можуть бути більшими, ніж витрати на військові потреби. До питання вирішення глобальних проблем світового масштабу має відношення проблема модернізації існуючої системи міжнародних економічних відносин. Це проблема, з одного боку, носить самостійний характер, з іншого боку вона має відношення до кожної глобальної проблеми, яку необхідно вирішувати світовим співтовариством через конструктивний діалог [19].

Для того щоб вирішити міжнародні економічні проблеми на глобальному рівні необхідні певні передумови.

1. У першу чергу потрібно створити певні умови, для того щоб розвинути і зміцнити економіку через скорочення військових витрат.
2. По-друге, потрібно забезпечити економічну стабільність і рівні економічні можливості для всіх держав. Для цього потрібна перебудова і підвищення ефективності

економічних відносин за допомогою постійного економічного зростання, через зниження безробіття та інфляції, забезпечення стабільного товарного обміну і більш відкритих доступів на світові ринки. При цьому необхідно встановити справедливі ціни, вжити ефективні заходи для держав, які будують ринкову економіку, здійснити кроки, які будуть спрямовані на зменшення зовнішніх заборгованостей у держав, що розвиваються.

Для вирішення глобальних проблем необхідно збільшити допомогу з боку розвинених західних держав і міжнародних компаній на потреби розвитку відсталих держав Азії, Африки та Латинської Америки.

Ще одна передумова вирішення світових проблем полягає в здійсненні розробки і вирішення екологічних проблем, оскільки виробнича і побутова діяльність людини вступають в критичне протиріччя з навколишнім середовищем.

Обґрунтуємо особливості вирішення міжнародних економічних проблем. Для вирішення проблем в сфері поліпшення навколишнього середовища потрібно знайти рішення наступних питань: поставити на перше місце правильне екологічне мислення (Заміна формули «реанімація-лікування на формулу «прогнозування-ліквідація»), здійснити рішучі дії щодо запобігання серйозної екологічної катастрофи, включаючи голод і злидні, збройні конфлікти, зміна клімату в бік потепління, руйнування озонового шару в атмосфері, знищення лісів.

Подальший розвиток науки і техніки значною мірою посилює процес глобалізації, який викликає необхідність прийняття конкретних норм в області світового співробітництва. Ці норми повинні відповідати не тільки вимогам інтересів людей, а також культурним і моральним цінностям всього людства. З цією метою необхідно по-новому оцінити науково-технічну революцію, особистість, поєднуючи і оптимізуючи їх інтереси. Дані лії дають можливість задоволення інтересів кожного учасника міжнародного співтовариства.

Наприклад, в області світових економічних відносин необхідно зблизити національне господарство, уніфікувати економічне законодавство в залежності від норм міжнародного права, підвищити рівень захищеності населення. Крім цього, для того щоб вирішити всі зазначені економічні проблеми велике значення необхідно приділити співпраці міжнародних організацій і окремих держав, зацікавлених у вирішенні міжнародних економічних проблем в рамках своєї національної території.

Процеси глобалізації світогосподарських зв'язків, поряд із переважно позитивними ефектами, характеризуються і суттєвими ризиками виникнення різноманітних конфліктних ситуацій в економічній, політичній, фінансовій, соціальній та інших сферах людської діяльності. Суперечності та конфлікти, що виникають як між державами, так і

економічними суб'єктами, підвищують уразливість їх систем безпеки, знижують конкурентоспроможність, впливають на рівень економічного добробуту.

Допільно буде у рамках дослідження розглянути питання провідних економічних проблем нашої країни, які опосередковано впливають на національну безпеку держави в період російської агресії.

У системі національної безпеки держави енергетична безпека відіграє ключову роль. Природно-ресурсні чинники (головним чином, наявність та ефективність використання енергетичних ресурсів) відіграють визначальну роль у формуванні комплексної системи безпеки індустріальних та постіндустріальних економік. Актуальною ця проблема є і для української економіки, яка, як і раніше, залишається однією з найбільш енергоємних на пострадянському просторі. Особливої гостроти питання національної безпеки набули останні кілька років, коли Україна зіткнулася з серйозними геополітичними викликами та військовою агресією, спровокованою ззовні, загрозливою втратою територіальної цілісності та серйозними соціально-економічними потрясіннями.

Україна має значні запаси газу, нафти та вугілля. Своєчасне постачання українських енергоресурсів є необхідними умовами нормального функціонування економіки більшості європейських країн. Зворотню стороною такого стану України є висока залежність та вразливість економіки країни від зовнішньої кон'юнктури.

Саме тому питання енергетичної безпеки України, зокрема формування оптимальної стратегії на світових енергетичних ринках, ефективного використання конкурентних переваг та підвищення енергоефективності, є таким критичним.

В останні роки на світових енергетичних ринках відбуваються суттєві зміни: причиною насамперед є постійно зростаючі потреби суспільства в енергії, зумовлені економічним та технологічним розвитком. Провідні країни починають боротися за право розробки родовищ енергоресурсів на нейтральних арктичних та антарктичних територіях. Посилення екологічних норм стає імпульсом переходу у більш чисті види енергії та розвитку ринку торгівлі квотами на викиди. Виникає необхідність пошуку нових джерел енергії та розвитку технологій їх використання, а також підвищення ефективності існуючих в енергетиці технологій. Отже, забезпечення енергетичної безпеки стає дедалі складнішим і багатограним завданням [6].

Проблематика енергетичної безпеки досить активно розроблялася у працях українських та зарубіжних дослідників із 1970-х років. Проте, чіткого та універсального визначення поняття енергетичної безпеки країни та основних її критеріїв не існує – більшість авторів по-різному інтерпретують це поняття. Крім того, у зарубіжних

дослідженнях аналіз енергетичної безпеки проводиться з позицій країн-імпортерів енергоресурсів та здійснюється як за допомогою фундаментальних методів економічного аналізу, так і за допомогою сучасних методів математичного та статистичного моделювання економічних процесів.

В українських дослідженнях використання математичних та статистичних методів зустрічається при моделюванні окремих характеристик енергетичної безпеки, проте стосовно аналізу загального рівня енергетичної безпеки є менш поширеною практикою і носить несистемний характер[5]. Відсутність кількісних критеріїв та індикаторів енергетичної безпеки не дає можливості чітко формалізувати цілі та завдання, що стоять перед енергетичною політикою. У зв'язку з цим виникає необхідність формування чіткого визначення енергетичної безпеки та основних її характеристик з позицій країни-експортера енергоресурсів, а також застосування формальних методів економічного аналізу до енергетичної безпеки України.

Для України слід виділити такі універсальні елементи енергетичної безпеки країни: диверсифікація енергетики у широкому розумінні – диверсифікація внутрішньої структури енергобалансу, географічна та товарна диверсифікація експортних потоків енергоресурсів; стан енергетичної інфраструктури та наявність резервних потужностей; інвестиції у розвиток енергетичного сектора; стійкість та технічна захищеність національної енергосистеми; енергоефективність; екологічність; інтегрованість до енергетичних систем інших країн. Особливо актуальними специфічними факторами енергетичної безпеки для країни, що експортує енергоресурси, виявилися: гарантованість забезпечення постачання та безпека транзиту, стійкі взаємини з імпортерами, глибока інтеграція до їхніх національних енергетичних систем, успішна взаємодія з іншими країнами-експортерами, географічна та номенклатурна.

Серед загроз глобальній енергетичній безпеці виявлено та підтверджено емпіричними фактами ризик зростання споживання енергії темпами, що випереджають зростання пропозиції енергії, наслідком чого може стати виникнення дефіцитів та напруженості на енергетичних ринках, наростання регіональних енергетичних диспропорцій, перерви енергопостачання через аварії та катастрофи., через надлишок потужностей та глобальна екологічна катастрофа. Загрози національній енергетичній безпеці України можуть бути класифіковані за типами: економічні, соціально-політичні, природно-техногенні та управлінські групи факторів ризику, а також може бути виділено групу «зовнішніх» загроз, пов'язану з діями інших країн. Особлива увага має бути приділена широкому спектру економічних та «зовнішніх» загроз, у тому числі залежності від транзитних маршрутів, можливим дискримінаційним заходам з боку країн-споживачів,

залежності енергопостачання прикордонних регіонів від закордонних партнерів та імпорту обладнання.

Енергетична безпека України визначається як можливість, з одного боку, реалізовувати свою стратегію на світових енергетичних ринках, а саме диверсифікувати канали експорту та контрагентів, збільшувати глибину переробки основних напрямів енергетичного експорту, ефективно взаємодіяти з міжнародними об'єднаннями, картелями та країнами-транзитерами, забезпечуючи безперебійні поставки у межах домовленостей, та розширювати сфери впливу, виходячи на нові ринки; а з іншого боку розвивати енергетичну інфраструктуру та резервні потужності, реалізовувати потенціал енергозбереження та екологічності використовуваних технологій, забезпечувати надходження інвестицій у галузь, диверсифікувати внутрішній енергобаланс з метою повного забезпечення потреб національної економіки енергоресурсами[4].

Існують два основних підходи до вимірювання енергетичної безпеки, які можуть бути умовно названі «мікро-» та «макроекономічним».

В рамках мікроекономічного підходу енергетична безпека розглядається з позицій теорії ухвалення рішень в умовах невизначеності, тобто моделює поведінку кінцевого споживача енергоресурсів з різним ставленням до ризику. Найбільш ефективним інструментом цього підходу для аналізу енергетичної безпеки, особливо стосовно структури енергетичного експорту, є портфельна теорія інвестицій. Її важливою перевагою є побудова безлічі всіх можливих ефективних комбінацій, що характеризується неможливістю зменшення вартості енергетичного портфеля без збільшення супутніх йому ризиків, і навпаки, зменшення ризиків енергетичного портфеля без збільшення його вартості. Крім того, портфельний підхід враховує взаємозалежність ринків різних енергоресурсів, що практично немає в інших існуючих підходах до вимірювання енергетичної безпеки.

У рамках макроекономічного підходу розглядаються індексні моделі, що відбивають співвідношення різних макроекономічних та енергетичних показників, що характеризують становище країни. Особлива увага приділяється диверсифікації як однієї з найважливіших універсальних характеристик енергетичної безпеки країни та легко вимірюваному показнику зі статистичної точки зору. Індексні моделі можуть бути поділені на два класи: прості індикатори, що відображають ті чи інші аспекти енергетичної безпеки, та агрегований індекс енергетичної безпеки, який може бути добрим інструментом таргетування при формуванні енергетичної політики. Серед простих індексів найчастіше використовується індекс Хеіндаля-Хіршмана, індекс Шеннона-Вінера, індекс Джіні, індекс Лернера, індекси політичної стабільності, індекси

стан ресурсної бази та RPR, ціни енергоносіїв та їх волатильність, індекси незалежності та вразливості, індекс чистої імпортозалежності (NID), простий та модифікований індекси концентрації енергетичного ринку (ESMC). Серед агрегованих індексів активно використовуються модифікації індексу Шеннона-Вінера, ціновий індекс енергобезпеки MEA (ESIPrice), індекс S/D та OVI – індекс нафтової вразливості.

Більшість існуючих методологічних підходів до вимірювання національної енергетичної безпеки була розроблена для країн, що імпортують енергоресурси, і, отже, не може бути застосована до вимірювання рівня енергетичної безпеки України в існуючому вигляді. Тому важливим стало визначення можливих способів адаптації методологічних підходів до вимірювання енергетичної безпеки країни-експортера енергоресурсів. У рамках макроекономічного підходу, зокрема, можна додатково оцінювати еластичність ВВП та обсягів експорту за рівнем цін на основні енергоносії стосовно України за допомогою економетричних методів, а також специфіковано застосування інших індексів. В рамках мікроекономічного підходу можливе застосування портфельної теорії інвестицій до структури експорту енергетичних ресурсів з України[3].

З урахуванням кон'юнктури, що склалася, основний акцент припадає на «вуглеводневу» частину енергетичного комплексу – нафтову, газову та вугільну промисловість. При аналізі вуглеводневої енергетики слід детально розглянути такі аспекти, як: становище у системі міжнародних ринків; стан запасів, виробництва, споживання та експорту, їх динаміка та географічне розміщення; стан виробничих та транспортних потужностей та їх географічне розміщення; інвестиційна активність; організаційна структура. В результаті, виділивши основні особливості та існуючі проблемні точки у цих галузях, можуть бути сформульовані відповідні їм загрози енергетичній безпеці та намічені можливі шляхи їх вирішення.

Серед основних проблем галузі варто відзначити незадовільний стан мінерально-сировинної бази: висока виробленість ресурсу, брак інвестицій у проведення геологорозвідувальних робіт, «старіння» родовищ, складність розробки резервних родовищ. Достатнього обсягу інвестицій у геологорозвідувальні роботи не надходить через високу вартість первісних витрат, відсутність відповідних стимулів у вітчизняних компаній, наявності обмежень на подібну діяльність у іноземних компаній та інституційно-правові ризики даної діяльності. Ще однією важливою проблемою енергетичного комплексу України є високий рівень морального та фізичного зносу технологічного обладнання, а також неоптимальне розміщення суб'єктів галузі на території країни. Все це призводить до низької глибини переробки нафти та газу і, частково, до низької енергоефективності української економіки. Низька глибина

переробки обмежує можливість виходу на відповідні міжнародні ринки, обмежує розвиток відповідного внутрішнього ринку і таким чином обмежує диверсифікацію українського експорту.

Ситуація, що склалася, може надалі стати серйозною загрозою для енергетичної безпеки країни: Україна може не витримати існуючої конкуренції і втратити свої позиції на світовому ринку енергоресурсів.

Незважаючи на відносно високі показники ресурсозабезпеченості, в газовому комплексі існує безліч проблем, що накопичилися. Потребує модернізації інфраструктурна база, багато великих родовищ вступили в падальну фазу видобутку газу, і ступінь їх виробленості збільшується. Використання морально та фізично застарілої інфраструктури, у свою чергу, призводить до суттєвих втрат на всіх стадіях видобутку та транспортування (наприклад, попутний нафтовий газ практично повністю спалюється). Висока капіталомісткість інвестиційних проектів (геологорозвідка, газовидобування, транспорт газу, модернізація основних фондів) зумовлює необхідність запровадження адекватного ціноутворення на газ всередині країни, що забезпечує нормальну рентабельність, та підвищення ефективності використання газу в українській економіці. Можливим вирішенням цілого комплексу проблем, пов'язаних з нерентабельністю поставок на внутрішні ринки і, як наслідок, відсутністю стимулів до розвитку відповідної інфраструктури, може бути часткова лібералізація українського ринку газу, що дозволить залучити додаткові інвестиції в галузь, створить внутрішньогалузеву конкуренцію, та сприятимуть газовій промисловості[2].

В Україні вугільна промисловість є менш монополізованою, ніж газова та нафтова, що, можливо, пояснює відносно найкраще технічне становище в галузі: інфраструктура досить нова і не використовується понад експлуатаційний термін, постійно вводяться нові потужності та збільшується продуктивність праці. Світова вугільна промисловість також є менш політизованою і стабільнішою, ніж газова і нафтова, а запаси вугілля є менш концентрованими і значно перевищують запаси інших вуглеводнів за обсягом.

Одним з основних стримувальних факторів розвитку галузі є низька екологічність вугілля, проте постійно розробляються нові технологічні рішення, що дозволяють мінімізувати збитки навколишньому середовищу та підвищити ефективність використання вугілля. Загалом, існуючі тенденції свідчать, що вугілля нині недооцінене, і свідчать про високий потенціал зростання вугільної галузі. Серед основних проблем, що стоять перед вугільною галуззю України, можна назвати високу частку транспортних витрат у собівартості вугілля (у деяких випадках вона перевищує 50%), що обмежує можливості його використання. Основну частину видобутку вугілля локалізовано у

східних регіонах України, таким чином вивозити його можливо залізничним транспортом. Недостатні інвестиції у розвиток залізничної інфраструктури та високі тарифи роблять використання вугілля нерентабельним при видаленні точки споживання на понад 3000 км. Крім того, відсутність необхідних підводів до морських портів обмежує можливість експорту вугілля до багатьох зарубіжних країн. Ситуація, що склалася, призводить до ще більшої локалізації вугільної промисловості навколо основних центрів видобутку вугілля, у віддалених від цих центрів районах інфраструктура для використання вугілля поступово заміщується газовими та нафтовими аналогами[1].

У сформованих вкрай несприятливих економічних і політичних умовах України для забезпечення своєї економічної та енергетичної безпеки слід покладатися насамперед лише на свої сили, потенціал та можливості. Ключові партнери України в Європі (Німеччина та Франція) в останні кілька місяців серйозніше стурбовані фінансово-кредитними проблемами євризони, а США – кризою на Близькому Сході. Отже, фінансові можливості основних міжнародних кредиторів дуже обмежені. Фінансово-економічна та техніко-технологічна підтримка європейських країн та США, міжнародних кредитних інститутів (МВФ, Світового банку, ЄБРР та ін.) можлива лише при якнайшвидшому проведенні системних економічних, правових та соціальних реформ, боротьби з корупцією та кардинального оновлення державних та громадських інститутів, результат яких має бути видно вже у найближчій перспективі.

Реформи в енергетичному секторі здатні значною мірою вплинути на формування позитивних тенденцій у національній економіці у найближчій перспективі. Економічно обґрунтовані та законодавчо підкріплені рішення дозволять вирішити та/або врегулювати багато проблемних аспектів соціально-економічного розвитку в умовах жорстких фінансових обмежень та економічного спаду. Стратегічною метою таких реформ та перетворень є формування сталого енергетичного сектору національної економіки.

Загальними проблемами українського ПЕК є: вироблення ресурсу існуючих родовищ, дефіцит інвестицій та відсутність стимулів для їх здійснення, нестача геологорозвідувальних робіт, що призводить до «старіння» родовищ та підвищення вартості експлуатації. Ще однією серйозною проблемою є низький рівень переробки первинної сировини. Додатково посилює становище поганий стан потужностей транспортування енергоресурсів як усередині країни, так і за участю країн-транзитерів. Також недостатньо диверсифікованим є експорт природного газу та вугілля, що робить енергетичну безпеку країни вразливою від стану зовнішніх регіональних ринків.

Таким чином, вирішення міжнародних економічних проблем вимагає великих фінансових вкладень, тому необхідно в рамках міжнародного співтовариства визначити

методи і форми управління і регулювання, що дозволяють здійснити підтримку стабільності національних економік, а також сформованої системи сучасних міжнародних зв'язків.

2.4. Наслідки глобальних проблем в сфері міжнародних відносин

Усі держави-учасниці ОБСЄ згодні з тим, що тероризм є однією з найсерйозніших загроз миру, безпеці та стабільності, а також здійсненню прав людини та соціально-економічному розвитку на просторі ОБСЄ та за його межами. Тероризм має намір підірвати ті самі цінності, які об'єднують ОБСЄ. Водночас держави-учасниці однозначно відкидають зв'язок тероризму з якоюсь конкретною расою, національністю чи релігією. Тому Організація сповнена рішучості у вжитті ефективних заходів щодо запобігання тероризму та боротьби з ним у всіх його формах та проявах як із серйозним злочином, який не має жодного виправдання, якими б не були його мотиви чи походження.

Керівні принципи ОБСЄ у сфері боротьби з тероризмом.

ОБСЄ робить всеосяжний внесок у міжнародні зусилля боротьби з тероризмом під керівництвом Організації Об'єднаних Націй, протидіючи проявам тероризму, а також різним соціальним, економічним, політичним та іншим факторам, здатним створити умови, в яких терористичні організації могли б займатися рекрутуванням.

ОБСЄ сприяє використанню заснованого на співпраці та скоординованого підходу до боротьби з тероризмом на всіх рівнях, включаючи координацію дій між національними органами, співпрацю між державами, співпрацю з відповідними міжнародними та регіональними організаціями та, у разі потреби, налагодження державно-приватних партнерських відносин, приватним сектором (ділові кола, промисловість), громадянським суспільством та засобами масової інформації.

Ці зусилля робляться на основі й в річниці глобальної стратегії Організації Об'єднаних Націй щодо боротьби з тероризмом та відповідних резолюцій Ради Безпеки ООН відповідно до Консолідованої концептуальної бази ОБСЄ для боротьби з тероризмом.

Стратегічні пріоритетні галузі діяльності ОБСЄ щодо боротьби з тероризмом протидія насильницькому екстремізму та радикалізації, що веде до тероризму, з використанням міжтонучого підходу; попередження та припинення фінансування тероризму; протидія використанню Інтернету з терористичною метою; сприяння діалогу та співпраці з питань боротьби з тероризмом, зокрема, у рамках державно-приватного партнерства між державними органами та приватним сектором (ділові кола,

промисловість), а також громадянським суспільством та засобами масової інформації; зміцнення національних зусиль щодо виконання резолюції 1540 (2004 р.) Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй щодо нерозповсюдження зброї масового знищення; підвищення безпеки проїзних документів; заохочення та захист прав людини та основних свобод у контексті заходів щодо боротьби з тероризмом.

Відповідні заходи здійснюються виконавчими структурами ОБСЄ у межах їхніх мандатів, включаючи Секретаріат, Бюро ОБСЄ з демократичних інститутів та прав людини, Представника ОБСЄ з питань свободи засобів масової інформації та польові операції ОБСЄ.

Шляхи розв'язання екологічних проблем.

Щоб зберегти природне середовище для майбутніх поколінь, необхідний комплексний підхід до питань екології:

Розробка законів та укладання міжнародних угод. У 1972 році на конференції Організації Об'єднаних націй, присвяченій проблемам навколишнього середовища, було прийнято Стокгольмську декларацію. Вона затвердила 26 екологічних принципів, які повинні дотримуватися всіх держав. Серед них були принципи, що стосуються захисту та раціонального використання невідновлюваних ресурсів, припинення або обмеження викидів в атмосферу токсичних речовин.

Виділення коштів на відновлення екології. ООН оголосила 2021-2030 роки десятиліттям відновлення екосистем та боротьби зі зміною клімату. Один із напрямів цього руху – підвищення родючості ґрунтів. За оцінками фахівців, понад 2 млрд га вирубаних лісів та деградованих земель можна відновити та використати у сільськогосподарських цілях.

Технології як спосіб розв'язання екологічних проблем. Застосування нових технологій, у тому числі вдосконалених очисних споруд та електростанцій, що працюють на енергії з альтернативних джерел (сонця, вітру та інших), дозволить мінімізувати забруднення навколишнього середовища.

Озеленення прибудинкових територій у населених пунктах. Це робиться не лише заради гарного вигляду з вікна та приємних прогулянок, але й для відновлення мікроклімату, очищення повітря, підвищення рівня психологічного комфорту. Важливо садити дерева навколо підприємств та вздовж доріг, це зменшує поширення шкідливих речовин.

Заходи щодо збереження природи у різних країнах.

Бездіяльність може призвести до заподіяння неоправної шкоди природному середовищу, тому держави вживають заходів щодо розв'язання екологічних проблем: 197

країн підписали Паризьку угоду щодо клімату, прийняту у грудні 2015 року. Зобов'язання його учасників — зменшити викиди парникових газів, щоб не допустити підвищення глобальної температури більш ніж на 1,5-2°C. Євросоюз планує досягти кліматичної нейтральності, перейшовши на енергію сонця, вітру та інших «зелених» джерел до 2050 року.

У країнах Євросоюзу заборонили виробити з одноразового пластику. Відповідний закон набув чинності 3 липня 2021 року. До списку заборонених виробів потрапили одноразові ватні палички, посуд і столові прилади, контейнери з полістиролу, тримачі для повітряних куль, предмети з пластику, що розкладається на дрібні частинки під дією ультрафіолету, кисню і тепла.

У Швейцарії утилізується понад 50% відходів. Це найкращий показник у світі. Якщо житель країни викинув річ, яку можна було б відправити на вторинне перероблення або використати повторно, він має сплатити податок у скарбницю.

Франція заборонила супермаркетам утилізувати прострочені продукти гарної якості. З 2016 року нерозпродана їжа передається благодійним організаціям чи тваринницьким господарствам. А з 1 січня 2022 року у французьких супермаркетах перестали продавати овочі та фрукти в упаковці з пластику.

У Італії у шкільну програму включили концепцію сталого розвитку (пояснює важливість збереження природи майбутніх поколінь). Діти вивчатимуть вплив цивілізації на планету, зокрема зв'язок парникового ефекту з глобальним потеплінням, а також сучасні розв'язання екологічних проблем.

За останні 50 років по всьому світу були створені морські райони (заповідники), що охороняються, обмежені комерційний вилов риби й забруднення морів суднами. Ці заходи призвели до того, що кількість жителів океану, яким загрожує знищення, скоротилася з 18% (2000 року) до 11,4% (2019 року.).

Перспективи розв'язання екологічних проблем у майбутньому може зменшити кількість відходів, що виробляються людством, на 80%. Її основні напрями: сортування та перероблення відходів з подальшим використанням вторинної сировини; продовження терміну служби продукції та її сумісне використання (шеринг); розробка екологічно чистих товарів; відповідальне споживання - відмова від надмірностей, у тому числі запасів їжі, частину яких доводиться викидати.

Зменшити кількість небезпечних викидів в атмосферу допоможе відмова від вугілля та нафтопродуктів. Альтернативою стане енергія води (малі ГЕС), сонця, вітру, надр Землі тощо. Додатково використовуватимуться атомні електростанції.

Зміни зачеплять і транспорт. Так, з 2035 року в країнах Євросоюзу перестануть продавати нові автомобілі з двигунами внутрішнього згоряння. Їх замінять електромобілі, на створення мережі «заправок» для них планується виділити до €120 млрд. Згідно зі сценарієм сталого розвитку, запропонованим Міжнародним енергетичним агентством, до 2025 року дорогами світу їздитимуть близько 70 млн автомобілів на акумуляторних батареях. А до 2030 року їхня кількість досягне вже 230 млн.

Для розв'язання глобальної екологічної проблеми Світового океану необхідно відновити морські екосистеми, які включають, зокрема, солончаки, водорості, мангрові зарості, коралові рифи, мегафауни (популяції акул, китів та інших великих тварин). Також потрібно активніше збирати сміття, що плаває в океані, і обмежити рибальство. За оцінками вчених, урядам країн доведеться витратити на досягнення цієї мети близько \$20 млрд на рік.

ВИСНОВКИ

В результаті розгляду вказаних питань я дійшла наступних висновків.

Глобальні проблеми - це всезагальні проблеми, що відзначаються загальнопланетарним за своїми масштабами і значенням характером, пов'язані з життєвими інтересами народів усіх країн, становлять загрозу життю для всього людства і можуть бути вирішені спільними діями всіх країн світу. За походженням, характером і способом розв'язання глобальні проблеми класифікуються на декілька видів.

Глобальні проблеми мають яскраво виражений економічний аспект. Вони суттєво впливають на структуру і темпи суспільного відтворення, на динаміку економічних процесів, спричиняють пошуки ефективних форм та методів управління. Необхідність пошуку шляхів розв'язання глобальних проблем людства породжена тими реальними загрозами, які виникли перед світовим співтовариством.

Шляхи розв'язання глобальних проблем першої групи: швидкий розвиток і використання основних видів відновлюваної енергії (сонячної, вітрової, океанічної та гідроенергії річок); структурні зміни у використанні існуючих невідновлюваних видів енергії; розробка усіма країнами світу сукупності конкретних заходів дотримання екологічних стандартів (чистоти повітря, водних басейнів, раціонального споживання енергії, підвищення ефективності енергетичних систем); розширення у країнах, що розвиваються, власного сировинно-переробного виробництва; припинення вирубування лісів, особливо тропічних, забезпечення раціонального лісочористування; формування екологічного світогляду; комплексна розробка законодавства про охорону довкілля, в т.ч. про відходи, проведення науково-дослідних робіт у цій сфері, поширення передового досвіду щодо збереження природного середовища, а також підписання договорів та угод, спрямованих на розв'язання зазначених проблем; економія енергетичних та матеріальних ресурсів.

Шляхи розв'язання глобальних проблем другої групи: демілітаризація економіки країн світу (роззброєння і ліквідація військових галузей виробництва); конверсія військово-промислового комплексу; ядерне роззброєння, суттєве зменшення військових витрат, подолання міжнародних та внутрішньо національних воєнних конфліктів.

Шляхи розв'язання глобальних проблем третьої групи: ліквідація зубожіння, голоду, хвороб, безробіття, неграмотності. Магістральним шляхом подолання глобальних проблем світового господарства є міжнародне співробітництво між країнами світового співтовариства на основі нових підходів і практичних заходів, які враховували б

цілісність світу, в якому розвивається сучасна цивілізація.

Міжнародну безпеку можна визначити як стійкий і ненасильницький світопорядок, заснований на міжнародному праві, що характеризується наявністю сприятливих умов для вільного розвитку держав, забезпеченням в повному обсязі прав і свобод людини, прагненням до високого рівня життя людей.

Серед існуючих численних сучасних проблем міжнародної безпеки можна назвати багато факторів: глобалізація, інтеграція, конвергенція, регіоналізація, сепаратизм, тероризм, демографічні проблеми, голод, поглиблення екологічної кризи.

У теорії і практиці виділяються два компоненти міжнародної безпеки: універсальна і регіональна безпека. Обидва види міжнародної безпеки забезпечуються більшістю держав світу або регіону – цим пояснюється використання терміну «колективна безпека». Універсальна система забезпечення міжнародної безпеки діє в межах ООН, Рада Безпеки очолює цю систему. Тільки Рада Безпеки може зафіксувати акт агресії і застосувати до агресора комплекс заходів, включаючи використання збройної сили. Рада Безпеки ООН, безумовно, несе головну відповідальність за підтримання миру і безпеки на планеті.

Важливо визнати, що нині у світі об'єктивно зростає розуміння необхідності в розширеній парадигмі глобальної безпеки. Як уже згадувалося, сьогодні в поняття глобальної міжнародної безпеки включають військову, політичну, продовольчу, екологічну, космічну, інформаційну та інші види безпеки. Окрім цього, старі виклики глобальної безпеки постійно видозмінюються (наприклад, загроза ядерного тероризму), також періодично з'являються нові виклики глобальної безпеки (наприклад, пандемія Covid-19), що, у свою чергу, вимагає прийняття на міжнародному рівні політичних і правових рішень.

Таким чином, можна підсумувати, що еволюція концепції міжнародної безпеки пройшла довгий і складний шлях: від військової блокової системи до багатокomпонентної системи глобальної безпеки, що функціонує на основі міжнародного права. Разом з тим важливо як не перебільшувати можливість міжнародного права, так і не недооцінювати його роль. Перше призводить до побудови відірваних від реальності міжнародного життя схем, друге, безумовно, підриває роль найважливішого засобу підтримки глобальної безпеки. Глобальна безпека вимагає прийняття не просто окремих нових міжнародних договорів, а розробки ряду міжнародно-правових документів у всіх сферах: військовій, економічній, екологічній, космічній, енергетичній, інформаційній та інших. При розробці цих міжнародно-правових актів важливо враховувати і універсальність проблем, і регіональну специфіку. Також необхідно посилювати міжнародну інституційну основу

боротьби з новими викликами – створювати експертні або міждержавні органи, комісії та комітети. Адже від того, наскільки ефективно і своєчасно це буде зроблено, залежить майбутнє людства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. В Україні найнижчі зарплати в Європі – дослідження. URL. УНІАН. 2017. – 10 грудня. URL: <https://economics.unian.ua/finance/2289916-v-ukrajini-naynijchi-zarplati-v-evropi-doslidjennya.html>
2. Віденська Конвенція про охорону озонowego шару. URL: <http://www.ecolife.org.ua/laws/inter/1985/01.php>.
3. Глобальні проблеми сучасності : підручник / [кол. авт.]; за ред. В. С. Бакірова (голова), А. П. Голікова, О. А. Довгаль, В. А. Пересадько, В. І. Сідорова. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2019. 632 с.
4. Голіков А. П. Глобальна демографічна проблема: стан та перспективи / Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, сер. «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм», Вип. 5. Харків. 2016. С. 6-13.
5. Декларація Ріо-де-Жанейро Конференції ООН з навколишнього середовища й розвитку. URL: <http://www.ecolife.org.ua/laws/inter/1992/07.php>.
6. Декларація тисячоліття ООН. URL: http://www.unesco.ru/rus/pages/about/decl_mill.php.
7. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
8. Договір про Антарктику. URL: <http://www.ipolitics.ru/lnk/216.htm>
9. Електронна бібліотека антиглобалістської тематики. URL: <http://www.imperativ.net/news/library.htm>.
10. Звіти Світового банку про світовий розвиток. URL: <http://www.worldbank.org>.
11. Йоганнесбурзька декларація. URL: http://www.un.org/russian/conferen/wssd/docs/decl_wssd.pdf.
12. Касьян С. А. Глобальні проблеми сучасності : дистанційний курс // навчальнометодична праця. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2020. URL: <https://dist.karazin.ua/moodle/course/view.php?id=2043>
13. Касьян С. А. Глобальні проблеми сучасності : дистанційний курс. навчальнометодична праця. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2020. Режим доступу : <https://dist.karazin.ua/moodle/course/view.php?id=2043>

14. Кіотський протокол до Рамочної конвенції ООН про зміну клімату
Кіотський протокол до Рамочної конвенції ООН про зміну клімату. URL:
http://www.wwf.ru/about/what_we_do/climate/kyoto.
15. Книш М. М. Політико-географічна глобалістика. Львів : Видавництво
Львівського університету ім. І. Франка, 2014.
16. Міжнародні економічні відносини: підручник / за ред. А. П. Голікова, О. А.
Довгаль. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 464 с.
17. Монреальський протокол з речовин, що руйнують озоновий шар. URL:
<http://www.ecolife.org.ua/laws/inter/1987/01.php>.
18. Ніколаєв С. Б. Про предмет теорії інформаційної економіки. Матеріали III
Міжнар. наук.-практ. конф. [„Проблеми формування нової економіки XXI століття –
2017”]. Економічні науки. Дніпропетровськ. URL: <http://ir.kneu.kiev.ua/bitstream/2017.pdf>.
– Про предмет теорії інформаційної економіки.
19. Офіційний сайт Інституту проблем глобалізації. URL:
<http://www.imperativ.net/iprog/deliagin.htm>.
20. Офіційний сайт ООН. URL: <http://www.un.org>.
21. Принципи природоохоронної політики. URL:
<http://www.ecolife.ru/info/docum/glob-5.shtml>.
22. Світова економіка : підручник / за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль.
Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 268 с.
23. Серія статей про проблеми й форми глобалізаційного розвитку світу.
24. URL: <http://www.patriotica.ru/subjects/globalisation.html>.
25. Стокгольмська Декларація ООН із проблем навколишнього
середовища. URL: <http://www.ecolife.org.ua/laws/inter/1972/04.php>. 18
26. Шевчук В.О. Міжнародна економіка: теорія і практика : підручник. [2-ге
вид., перероб. і доп.]. Київ: Знання, 2016. 663 с.
27. Ядерна зброя України: історія втрати найпотужнішого арсеналу. URL:
<https://znaj.ua/society/yaderna-zbroya-ukrayiny-istoriya-vtraty-najpotuzhnishogo-arsenalu>
28. Яковенко Р. В. Конвертованість валюти та економічна безпека держави.
Тези доповідей студентів і магістрантів на XLVIII науковій конференції 17 квітня 2016
року. Кіровоград : КНТУ, 2016. С. 76–80.
29. Global Food Security Index. URL:
<http://foodsecurityindex.eiu.com/Country/Details#Ukraine> 6. Monitoring food security in
countries with conflict situations. A joint FAO/WFP update for the United Nations Security

30. The World Factbook [Електронний ресурс] / CIA. URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/xx.html>
31. World Population Prospects 2019. Data Booklet [Електронний ресурс] / United Nations. URL: https://population.un.org/wpp/Publications/Files/WPP2019_DataBooklet.pdf
32. Енергетична безпека України: методологія системного аналізу та стратегічного планування : аналіт. доп. / Суходоля О. М., Харазішвілі Ю. М., Бобро Д. Г., Сменковський А. Ю., Рябцев Г. Л., Завгородня С. П. / за заг. ред. О.М.Суходолі. Київ : НІСД, 2020. 178 с.
33. Земляний М. Г. До оцінки рівня енергетичної безпеки. Концептуальні підходи. Стратегічна панорама. 2009. № 2. С. 56–63.
34. Лесюк В. С. Напрями забезпечення енергетичної безпеки України. Енергоефективність та енергозбереження: економічний, технікотехнологічний та екологічний аспекти: колективна монографія / Кол. авторів; за заг. ред. П. М. Макаренка, О. В. Калініченка, В. І. Аранчий. Полтава : ПП “Астроя”, 2019. С. 80.
35. Лір В. Е. Національна енергетична безпека в контексті глобальних цілей сталого розвитку. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2018. Вип. 1 (12). С. 77–83.
36. Матвійчук Н. М. Пріоритетні напрями забезпечення енергетичної безпеки України. Економічний форум. 2018. № 2. С. 183 – 187.
37. Паламарчук Д. М. Регіональний вимір енергоефективності та енергетичної безпеки України. Бізнес Інформ. 2021. №7. С. 127–134. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-7-127-134>
38. Суходоля О. М. Проблеми визначення сфери регулювання енергетичної безпеки. Стратегічні пріоритети. 2021. № 1. С. 5–17.
39. Суходоля О. М. Теоретико-методологічні засади забезпечення енергетичної безпеки України. Стратегічні пріоритети. 2014. № 2. С. 129–139.
40. Утенкова К. О. Економічна безпека як складова національної безпеки України. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «міжнародні відносини. Економіка, Країнознавство, Туризм». 2019. Вип. 9. С. 133-144.
41. Харазішвілі Ю.М.Ідентифікація рівня енергетичної безпеки України з позицій сталого розвитку. Економіка промисловості. 2019. № 4 (88). Doi: <http://doi.org/10.15407/econindustry2019.04.005>